

УПРАВЛІННЯ В НАФТОГАЗОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗМІН У ВЗАЄМОСТОСУНКАХ МІЖ ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ, МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ОРГАНАМИ УПРАВЛІННЯ ТРАНСРЕГІОНАЛЬНИХ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СТРУКТУР

Мацьків Р. Т.

Розглянуті і проаналізовані можливі шляхи та механізми організацій ефективною співпраці органів управління стратегічним економічним розвитком територіальних громад і розташованих на їх територіях виробничих підрозділах трансрегіональних суб'єктів господарювання.

***Ключові слова:** територія, громада, органи управління, господарююча структура, співпраця, розвиток.*

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Досить тривалі і непрості процеси перетворення української економіки та системи управління соціально-економічним розвитком на рівні держави, регіонів та низових одиниць, не зважаючи на певні позитивні досягнення, залишають ще дуже багато невіршених запитань в управлінській, економічній та юридичній сфері.

У зв'язку з тим, що економічна діяльність, яка відбувається на території громади базового рівня, не завжди стає передумовою її соціального розвитку (а в деяких випадках навіть є причиною занепаду чи погіршення, економічного, соціального, екологічного, демографічного стану громади), виникає необхідність моделювання процесу управління та регулювання діяльності економічних суб'єктів для виявлення недоліків та з'ясування шляхів їх усунення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. В сучасній науковій літературі є чимало праць присвячених управлінню та регулюванню процесів соціально-економічного розвитку регіонів та громад, як їх найменшої складової. Зокрема, З. С. Варналій значну увагу приділяє проблемам та перспективам інституційного та нормативно-правового забезпечення державної регіональної політики [1], К. В. Прокопишак визначає особливості регулювання розбудови соціальної сфери села [2], М. К. Орлатий та І. В. Прокопа аналізують сутність державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури [3], О. І. Павлов предметом одного з досліджень обирає взаємодію суб'єктів управління сільськими територіями [4], проблемам конституційно-правового забезпечення місцевого самоврядування присвячені праці М. Корнієнка, В. Кравченка та ін.; розробку системної моделі

регулювання економічного і соціального розвитку муніципальних утворень здійснили А.Ф. Мельник та Л.Г. Монастирський [5, с.49]. Однак, з нашої точки зору, узагальнюючи вже існуючі напрацювання, доцільно дослідити взаємодію суб'єктів регулювання соціально-економічного розвитку місцевих громад в контексті процесу стратегічного управління. Діяльність представників різних рівнів регулювання повинна бути узгодженою, скоординованою, комплексною, що не завжди характерно в сучасних умовах.

Цілі статті полягають у виявленні та аналізі можливостей ефективної співпраці представників органів державного управління і місцевого самоврядування з керівниками галузевих підприємств різного ієрархічного рівня.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для аналізу функціонування місцевої громади, як територіальної суспільної та господарської системи, вважаємо за доцільне виділити три рівні управління, що характеризують зовнішні та внутрішні умови впливу на економічних агентів (*рис. 1*):

- мікрорівень (суб'єктами впливу на цьому рівні вважаємо місцеві органи самоврядування (сільські, селищні чи міські ради), домогосподарства, фізичні та юридичні особи, що здійснюють будь-яку підприємницьку діяльність, а також структурні підрозділи трансрегіональних господарюючих структур (ТРГС). Відповідно до положень традиційної економічної теорії, в господарській системі розрізняють дві категорії економічних агентів: фірми і домогосподарства [6, с.220; 7, с.194, 204], які відрізняються функціями, що вони виконують в економічному житті суспільства. Та все ж, всі суб'єкти економіки здійснюють господарську діяльність, результати якої мають прямий чи опосередкований вплив на ефективність функціонування територіальної економічно-господарської системи);

- мезорівень (обласні та районні ради);

- макрорівень (суб'єктом управління вважаємо державу, як організацію економічної, політичної, правової та ідеологічної влади в суспільстві за допомогою якої забезпечується її цілісність і безпека, здійснюється виконання загальнолюдських та класових соціально-економічних функцій [8, с. 313].

Загалом виділені рівні характеризують зовнішнє (макро- та мезорівень) та внутрішнє (мікрорівень) середовище, під впливом якого функціонує та розвивається місцева громада. Факторами прямого та непрямого впливу зовнішнього середовища є політичний, економічний, екологічний, соціальний та науково-технологічний. До чинників внутрішнього середовища відносимо соціальний, економічний, ресурсний, екологічний [9, с.9], інтелектуальний потенціал громади. Друга ланка (об'єкт управління) класичної управлінської пари у запропонованій моделі, представлена соціально-економічним розвитком, позитивні тенденції якого мають необхідність відчувати члени місцевої громади.

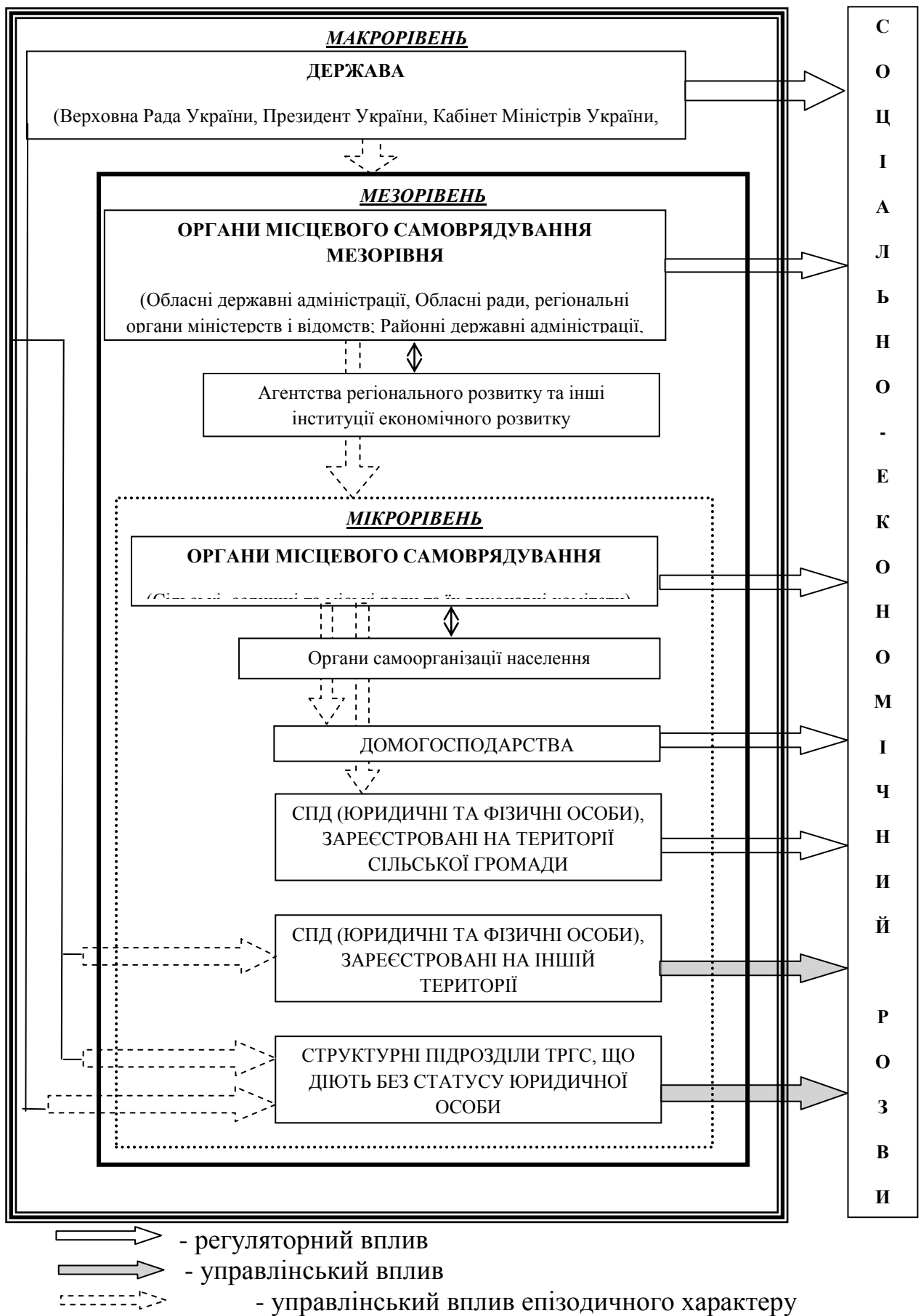

Рис. 1. Модель управління соціально-економічним розвитком громади базового рівня

Для ефективного аналізу процесів, що відбуваються в межах моделі, розглядаємо її структуру, елементами якої є:

- суб'єкт управління, який має бути внутрішньо організованим, тобто складатися з певних управлінських підсистем, що тісно взаємодіють між собою, перебувають у визначеній взаємозалежності та ієрархічному підпорядкуванні. В теперішніх умовах, основним суб'єктом управління економічним і соціальним розвитком громад все ж вважаються органи місцевого самоврядування. Другорядну роль відіграють територіальна громада, керівники підприємств, суб'єкти ринкової інфраструктури, громадські та релігійні організації [5, с.47]. З нашої точки зору, однією із основних проблем управління соціально-економічними процесами на рівні територіальної громади (що власне і стало приводом для розробки та аналізу управлінської моделі) є невідповідність управлінських підсистем основним вищезазначеним характеристикам: визначена взаємозалежність, ієрархічне підпорядкування;

- управлінська діяльність, що спрямована на оптимізацію процесів, які притаманні об'єкту управління;

- об'єкт управління, що для даної моделі представлений соціально-економічним розвитком місцевої громади [5, с.47].

Теоретичний аналіз сутності механізму управління процесом соціально-економічного розвитку місцевих громад проводимо через призму виділених вище рівнів управлінського впливу.

Необхідність державного регулювання соціально-економічними процесами чи етапами розвитку територіальних громад доводять ряд вчених. Зокрема, на думку Прокопишак К. В., держава повинна регулювати ті сфери та процеси, які ринок регулює недостатньо, малоефективно або взагалі не в змозі впливати на них. Науковцем обґрунтовано необхідність державного регулювання демографічної ситуації, міграції та зайнятості населення, соціальної та виробничої сфер, довкілля (оскільки там немає швидкого обороту капіталу). Петренко В. П. також вважає, що «... функціонери структур державного управління, місцевого самоврядування, а також будь-яких інших ділових чи громадських структур повинні (...) орієнтувати свою активність головними чином на ті галузі, де не можна покладатися тільки на ринок (освіта, охорона здоров'я, збереження довкілля, соціальний захист, демографія, загальнодержавна та місцева інфраструктура, макроекономічні питання тощо)» [10, с.149]. Загалом, механізм державного регулювання соціально-економічним розвитком – це сукупність різноманітних важелів та інструментів, за допомогою яких держава здійснює соціальні та економічні заходи [2]. Щодо сфер, які потребують державного регулювання, то О. В. Панухник висловлює практично аналогічні міркування при цьому зазначаючи, що «... від того наскільки оптимально поєднуються інтереси держави та окремих територіальних систем, залежить збалансованість розвитку народногосподарського комплексу країни» [11].

В сучасних умовах державне регулювання проявляється як індикативне планування, під яким розуміють вплив держави на соціально-економічний розвиток регіону шляхом координації діяльності виробників та своєчасного

інформаційного їх забезпечення. Індикативне планування - це свого роду рекомендаційне планування. Щодо соціально-економічного розвитку, то індикативне планування має свої особливості: на макрорівні - це бюджетне планування, а на мікрорівні - складання планів соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів. Характерною особливістю індикативного планування є змога корегувати плани (програми) соціально-економічного розвитку відповідно до змін у розвитку ринкового середовища. Отже, мета індикативного планування - це реалізація цілей державного впливу на соціально-економічний розвиток регіону. Індикативне планування є невід'ємним при державному регулюванні соціально-економічного розвитку, адже головне призначення його - це розробка, обґрунтування основних напрямів щодо державного регулювання. Основою для його проведення є аналіз соціально-економічного стану та прогнозування його розвитку. Показники індикативного планування виражають основні напрями соціально-економічного розвитку але вони не є плановими, а тільки носять рекомендаційний характер. При складанні програм (планів) соціально-економічного розвитку враховують особливості регіону. Завдання програм (планів) соціально-економічного розвитку є орієнтиром для суб'єктів підприємницької діяльності при розробці власних прогнозів, складанні бізнес-планів тощо [2, с. 67-68]. Головною метою державного регулювання є збільшення національного багатства країни саме на основі підвищення соціально-економічного розвитку регіонів (а це, безумовно, передбачає економічне зростання на рівні окремих територіальних громад), ефективного використання їх природно-ресурсного і науково-технічного потенціалу. Реалізація державного регулювання здійснюється через регіональну політику, яка визначає стратегію і тактику держави.

На сучасному етапі політика регіонального розвитку в Україні відповідно до положень Державної стратегії регіонального розвитку базується на таких основних принципах: програмування, концентрації, синхронізації дій ("синергії"), поляризованого розвитку, додатковості, субсидіарності, збалансованого розвитку, партнерства, єдності. Основною метою Стратегії є створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення їх сталого розвитку на сучасній технологічній основі, високої продуктивності виробництва та зайнятості населення [12].

Проф. Вараналій З. С. зазначає, що головна проблема інституційного забезпечення державної регіональної політики України пов'язана із відсутністю чіткого розподілу повноважень і відповідальності у сфері регіонального розвитку між різними гілками влади на центральному рівні, ієрархічними рівнями виконавчої влади й місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування на місцевому рівні. Водночас у реалізації регіональної політики зростає роль регіонального і місцевого самоврядування, приватних структур, громадських органів, які відстоюють інтереси громад і регіонів, а також професійних структур (зокрема, агентств регіонального розвитку), покликаних сприяти регіональним ініціативам, і які мають бути поза

впливом як політичних інтересів, так і інтересів окремих органів влади [1, с. 68-69].

На загальнодержавному рівні відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 2007 року № 323 з метою забезпечення ефективного формування та реалізації державної регіональної політики, політики у сфері будівництва та архітектури, створено Міністерство регіонального розвитку та будівництва України, яке є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної регіональної політики і політики у сфері будівництва, архітектури та містобудування, удосконалення адміністративно-територіального устрою України [13].

До створення Міністерства регіонального розвитку та будівництва певні функції виконувало Міністерство економіки. Можна припустити, що саме з цієї причини, їх завдання та функції дещо дублюються, хоч в Положеннях зазначено, що Міністерства виконують аналогічні функції “в межах своїх повноважень”.

Одночасно окремі функції щодо регулювання регіонального розвитку розосереджені по різних Міністерствах, які мають свої регіональні підрозділи, що входять до складу місцевих органів виконавчої влади. У зв'язку з цим виникає проблема координації діяльності неспеціалізованих органів влади і консолідації їхніх дій у руслі загальнодержавної політики. Питання регіональної політики постійно перебувають і у полі зору Президента України. У структурі Секретаріату функціонує Головна служба із внутрішньополітичних питань і регіонального розвитку. Відповідно до Указу Президента № 149/2008 від 21 лютого 2008 року з метою підвищення ефективності здійснюваних заходів у сфері державного будівництва та місцевого самоврядування, забезпечення узгодженої співпраці органів державної влади та органів місцевого самоврядування, поєднання загальнодержавних та місцевих інтересів у вирішенні найважливіших питань суспільного розвитку було утворено Національну раду з питань взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування як дорадчий орган при Президентові України [1, с. 70; 14].

Враховуючи наростаюче значення концепції сталого розвитку, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 року № 997 утворено Національну раду із сталого розвитку України як консультативно-дорадчий орган при Кабінеті Міністрів України. 2 листопада 2009 року під головуванням Міністра економіки України відбулося перше засідання цього новоствореного органу [15]. Також з метою підвищення ефективності наукової та інноваційної діяльності, її спрямування на впровадження в Україні моделі сталого розвитку Указом Президента №664/2009 від 21.08.2009 утворено Національну раду з питань науки, інновацій та сталого розвитку України як консультативно-дорадчий орган при Президентові України [16].

За визначенням Світової комісії ООН з розвитку і довкілля, сталий розвиток (*sustainable development*) – це розвиток, який забезпечує потреби нинішніх поколінь не коштом прийдешніх. Іншими словами, необхідно

максимально обмежити використання невідновлюваних ресурсів. До них належать насамперед природні ресурси, екосистеми – які, за визначенням, жорстко локалізовані у просторі. Тому екологічний імператив у концепції сталого економічного розвитку набув статусу економічної категорії. Крім того, є всі підстави розглядати поняття екології, екосистеми в їх більш широкому, універсальному сенсі, яке охоплює локальний соціум, або спільноту як соціальну екосистему, пов'язану взаємовпливами, природа яких не завжди піддається визначенню, але ці зв'язки і взаємовпливи самі по собі також є ресурсом розвитку. Узагальнюючи: регіон, місцевість, місто – не лише територія розташування компаній, це життєве середовище людей і як таке є невідновлюваним ресурсом. Отже, виникає проблема суперечності інтересів “регіон – інвестор” і їх збалансування, що можна зробити лише в межах добре опрацьованої регіональної політики (...), яка містить розуміння регіону як життєвого середовища і враховує засади сталого розвитку [17]. Такі суперечності проявляються і в суті документів, що розроблені на загальнодержавному рівні. Зокрема положення Енергетичної стратегії на період до 2030 року та дальшу перспективу, Комплексної програми розвитку залізничного транспорту до 2020 року та інших подібних документів, які встановлюють стратегічні орієнтири функціонування найбільших трансрегіональних господарюючих структур, що представлені практично у всіх регіонах України, не мають однакових часових та цільових орієнтирів, однакового спрямування із положеннями, задекларованими у Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки), Державній стратегії регіонального розвитку, Концепції сталого розвитку населених пунктів.

Тому “нова ідеологія” принципів, методів і процедур державного управління повинна будуватися на комплексному використанні класичних принципів державного управління і фундаментальних теорем економіки добробуту, при яких будь-які управлінські рішення ґрунтуватимуться на досягнутих в процесі управління життєдіяльністю суспільства компромісах, які б враховували не тільки абстраговані і не у всьому зрозумілі пересічному громадянину загальнодержавні інтереси, але й можливості та інтереси всіх без винятку суб'єктів держави. Така ідеологія покликана забезпечити всестороннє і спільне аналітичне обґрунтування необхідності і доцільності регулюючих втручань з рівноправною участю в цьому процесі всіх складових тріади, з прогнозуванням і оцінкою всіх можливих наслідків. Рівноправна участь в цьому процесі зацікавлених сторін забезпечить розуміння позицій партнерів і формування у кожного з них позитивних мотивів до мінімізації взаємного “тіньового” функціонування.

Таким чином, органи державного управління повинні взяти на себе ініціативу вироблення і запровадження (...) ідеології максимального залучення до процесу вироблення і прийняття суспільно значимих загальнодержавних рішень з організації та регулювання економічного життя суспільства, представницьких органів та організацій від усіх категорій учасників ринкових стосунків.

Тільки синтетичний інтелект професіоналів від державного управління - урядовців і депутатів, представників великого, середнього та малого бізнесу - асоціацій, коаліцій і спілок підприємців та роботодавців, а також представників споживачів, об'єднаних незалежними громадськими неурядовими і неприбутковими організаціями різного спрямування та сфер діяльності, здатний протиставити викликам сьогоднішньої внутрішньої економічної ситуації адекватну відповідь [17]. На сучасному етапі задля розробки та ефективного впровадження державної регіональної політики у сфері сталого розвитку дії хоча б дорадчих органів, що створені як при Кабінеті Міністрів, так і при Президентіві України повинні бути скоординованими, характеризуватись чітким розмежуванням повноважень та відповідальності у відповідних напрямках діяльності. Політичні традиції співпраці влади і "третього сектору" в Україні лише зароджуються, не мають стійкого характеру та ефективних процедур. Тому участь асоціацій, агентств, експертів неурядових структур є епізодичною і на цей час – недостатньо ефективною. Загалом, механізм взаємодії між неурядовим сектором і владою все ще не налагоджений [17].

Іноземні фахівці зазначають, що органи державної влади повинні вживати заходи для стимулювання економічної діяльності та поліпшення ситуації як у загальнодержавному масштабі, так і в окремих місцевостях. Важко не погодитись з тим, що національна стратегія економічного розвитку загалом хоч і має велике значення, її однієї недостатньо, щоб розв'язувати економічні проблеми на місцевому рівні. Крім того, серед методів, передбачених загальнодержавною стратегією, небагато є таких, що можуть допомогти кардинально поліпшити ситуацію на місцях. Саме тому, місцевостям доцільно відводити більшу роль у їхньому економічному розвитку і спрямовувати роботу у напрямок розробки стратегій розвитку окремих територій та банків розвитку місцевості [18, с.54].

Окремі міста та регіони по всій країні розробляють власні стратегії економічного розвитку на основі власних потреб та досвіду. Результати досліджень американських науковців концентрують увагу на тому, що національна стратегія економічного розвитку буває ефективною лише тоді, коли на місцевому рівні діє паралельна стратегія, що визначає, як можна найкраще скористатися як виділеними державою, так і місцевими ресурсами [18, с.58].

Водночас, З. С. Варналії звертає увагу на проблему інституційного забезпечення державної регіональної політики на регіональному та місцевому рівнях, яка пов'язана з відсутністю чіткого розмежування повноважень і відповідальності та координації діяльності між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на регіональному та субрегіональному рівнях [1, с. 73]. Крім того, місцеві органи влади не вміють належно використовувати наявну фінансову базу для вирішення проблем регіонального і місцевого розвитку.

Саме тому, фундаментом розвитку має стати самостійність регіонів щодо визначення цілей свого розвитку та можливості фінансування заходів для їхньої

реалізації передусім за рахунок власних джерел та залучення інвестицій. Тобто, основою політики економічного зростання на регіональному рівні має стати раціональне використання власних ресурсів, максимальне сприяння розвитку бізнесу, сприяння раціонального використання навколишнього середовища.

Зазначений підхід передбачає підвищення ролі та відповідальності місцевих органів влади за майбутнє території, необхідність пошуку нових інструментів стимулювання економічного розвитку, зокрема об'єднання зусиль місцевого бізнесу, громадськості, самоврядування та держави. Йдеться про створення інституційних умов, які б дозволили регіонам повністю реалізувати наявний у них потенціал. Метою таких дій має стати максимальне наближення послуг адміністративного та суспільного характеру до населення, підсилення спроможності територіальних громад та їхніх представницьких органів до вирішення місцевих проблем власними силами [19, с. 323].

У стратегії економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) серед стратегічних орієнтирів, спрямованих на зміцнення потенціалу розвитку регіонів та їхньої конкурентоспроможності, встановлено необхідність створення дієвої системи інституцій, які б мали можливість працювати на забезпечення сталого розвитку окремих територій, узгоджувати свою діяльність з іншими організаційними структурами. Сьогодні уже існує досить розвинена мережа агентств регіонального розвитку (АРР), які, незважаючи на цілий ряд проблем [20], активно функціонують практично у всіх регіонах України. Зокрема, в Івано-Франківській області мережа інституцій економічного розвитку налічує понад тридцять організацій, які за роки існування і діяльності накопичили значний інтелектуально-кадровий потенціал з досвідом науково-аналітичної і експертно-консалтингової діяльності, залучення і ефективного використання міжнародної технічної допомоги, підготовки і супроводу різноманітних громадських і бізнесових інвестиційних, інноваційних, освітніх проєктів. Однак, "...функціонування цієї мережі інституцій регіонального розвитку до останнього часу характеризувалась певною хаотичністю, відсутністю координації, спостерігалось дублювання у вирішенні певних завдань, неефективне використання ресурсів тощо. Це при тому, що більшість із них відчуває суттєвий брак ресурсів (особливо фінансових) для виконання статутних завдань." У зв'язку із вищевказаними проблемами, а також задля сприяння реалізації та моніторингу результативності і ефективності Стратегії економічного і соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 р.; сприяння реалізації та моніторингу впровадження стратегій розвитку районів, міських і сільських територіальних громад області, а також стратегічно важливих галузей економіки; розвитку людських ресурсів у регіоні; розвитку гірських територій тощо 3 квітня 2008 р. 25 повноважних представників юридичних осіб підписали "Меморандум про координацію дій та співпрацю інституцій регіонального розвитку Івано-Франківщини та створення Консорціуму інституцій регіонального розвитку Івано-Франківщини" [20].

Аналіз функціонування суб'єктів управління соціально-економічним розвитком на мікрорівні продемонстрував наявність чи не найбільшого спектра проблем. Водночас, саме ефективна діяльність органів місцевого

самоврядування, підприємств та підприємців, розміщених на території громади, є чи не основною запорукою успішного соціально-економічного розвитку сільської громади. Держава створена для розв'язання проблем її населення, а виникнення цих проблем, початок їх розв'язання й розпочинається в сільських громадах.

Повсякденне управління життєдіяльністю громади базового рівня здійснюють органи місцевого самоврядування. Проблемам реалізації своїх законних прав органами місцевого самоврядування присвячена значна увага науковців. Зокрема, серед труднощів, що виникають при управлінні територіальними утвореннями низового рівня, виділяють такі:

- проблема розмежування повноважень між органами виконавчої влади на місцях та органами місцевого самоврядування, між органами місцевого самоврядування різного територіального рівня (село, селище, місто, район у місті, район, область) та забезпечення виконання делегованих повноважень, що постійно призводить до виникнення конфліктних ситуацій при вирішенні питань місцевого і регіонального розвитку;

- діюча бюджетна система, яка зокрема передбачає централізацію у розподілі фінансових ресурсів, що зумовлює фінансову неспроможність органів місцевого самоврядування;

- низький рівень бюджетної автономії через фактичну відсутність бази оподаткування місцевими податками;

- управлінський вплив економічних суб'єктів на соціально-економічний розвиток сільської громади часто є неузгодженим, нескоординованим, різнонапрямленим (*рис. 1*).

Враховуючи наростаюче значення концепції сталого розвитку, реалізація якої починається саме в територіальних громадах базового рівня, її прикладна суть проглядається в площині інституту соціальної відповідальності, ідеологія якої дозволяє збудувати такі відносини між бізнесом та суспільством, які базуватимуться на узгодженні інституціональних групових інтересів: поверненні бізнесом частини ренти від використання природних ресурсів суспільству.

Такий підхід до реалізації концепції соціальної відповідальності є особливо актуальним для місцевих громад, на території яких розміщені підприємства, що входять у структуру трансрегіональних господарюючих структур (ТРГС), серед яких однією з найбільших та найвпливовіших є НАК "Нафтогаз України". Положення парадигми, сформульованої Г. Монастирським, мають стати додатковими стимулами для узгодження управлінських дій між органами державного управління, місцевого самоврядування та керівництвом ТРГС, що створить можливість реалізації корпоративної соціальної відповідальності ТРГС нафтогазового комплексу:

- економічний розвиток місцевих громад є результатом управлінського впливу з боку різних суб'єктів, що передбачає врахування ролі кожного суб'єкта в його загальній динаміці;

- неприпустимим є нехтування будь-яким з суб'єктів забезпечення місцевого економічного розвитку, що пов'язано з необхідністю врахування різних чинників, які визначають траєкторію руху місцевої економіки;

- кожен з рівнів управління місцевим економічним розвитком виконує свою роль, що визначається характером управлінських суб'єктів, їх місією, цілями функціонування й призначенням;

- суб'єкти управління місцевим економічним розвитком перебувають у складній дво- та полісторонній взаємодії та взаємозалежності;

- суб'єкти управління місцевим економічним розвитком спроможні, як підсилювати, так і послаблювати чи навіть блокувати взаємні управлінські впливи на розвиток місцевої економіки [23, с.327].

На сьогодні доцільно враховувати і те, що “управління життєдіяльністю (...) громади розпочинається з діяльності органів самоорганізації населення. Це початок управління не тільки (...) громадою, але й усією державою” [21]. Органи державної влади не в змозі охопити всі аспекти місцевого життя населення. Тому, для нормального функціонування суспільства, доцільно активізувати діяльність громадських організацій, товариств, комітетів, спілок і т.д. Громадське самоврядування на окремій території особливо необхідне для оздоровлення системи побуту, комунального господарства та інших систем життєзабезпечення місцевості [22]. Однак, створення органів самоорганізації населення територіальних громад нашою країною зустрічається на цілий ряд перешкод, які пов'язані саме із особливостями українського менталітету та способом життя сільського населення. Тому, для узгодження інтересів всіх суб'єктів управління місцевим економічним розвитком на мікрорівні, з нашої точки зору, доцільно залучати до органів самоорганізації населення представників структурних підрозділів ТРГС.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок.

Підсумовуючи вищевикладені положення, доцільно зазначити, що вже не залишається сумнівів у необхідності узгодження управлінських та регуляторних впливів на соціально-економічний розвиток територіальних громад базового рівня, яке дасть можливість ефективно реалізовувати Концепцію сталого розвитку. Основними заходами у зазначеному напрямку мають стати:

- виявлення можливостей узгодженої, скоординованої, комплексної співпраці представників різного ієрархічного рівня;

- державне регулювання тільки тих сфер соціально-економічного розвитку, які потребують такого;

- вирішення проблеми інституційного забезпечення державної регіональної політики України, яка пов'язана із відсутністю чіткого розподілу повноважень і відповідальності у сфері регіонального розвитку між різними гілками влади на центральному рівні, ієрархічними рівнями виконавчої влади й місцевого самоврядування, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування на місцевому рівні;

- ліквідація суперечностей в інтересах “регіон – інвестор” чи їх збалансування, що можна зробити лише в межах добре опрацьованої

регіональної політики, яка містить розуміння регіону як життєвого середовища і враховує засади сталого розвитку;

- органи державного управління повинні взяти на себе ініціативу вироблення і запровадження ідеології максимального залучення до процесу вироблення і прийняття суспільно значимих загальнодержавних рішень з організації та регулювання економічного життя суспільства, представницьких органів та організацій від усіх категорій учасників ринкових стосунків;

- створення інституційних умов, які б дозволили регіонам повністю реалізувати наявний у них потенціал;

- розробка механізму створення органів самоорганізації населення територіальних громад базового рівня із залученням найбільш ініціативних та освічених представників населення, влади та бізнесу (в тому числі і великого для узгодження інтересів громада-бізнес), які б ефективно функціонували та мали переважно позитивний вплив на соціально-економічний розвиток.

Література

1. Державна регіональна політика: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / [Варналій З.С., Воротін В.С., Куйбіда В.С. та ін.] ; за ред. Варналія З.С. – К., НІСД, 2007. – 768 с.
2. Прокопишак К.В. Регулювання розвитку соціальної сфери села в умовах становлення ринкових відносин: Монографія / Прокопишак К.В. – Львів : НВФ “Українські технології”, 2002. – 264 с.
3. Соціальна інфраструктура села / [Орлатий М.К., Прокопа І.В., Рябоконт В.П. та ін.]. – К.: УАДУ, 2003 -81 с.
4. Павлов О.І. Суб’єкти управління сільськими територіями як політичні інститути [Електронний ресурс] / Павлов О.І. // Теоретичні та прикладні питання державотворення (електронне наукове фахове видання). - 2007, №1. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2007-1/07poitpi.htm/07poitpi.htm>
5. Мельник А.Ф. Управління розвитком муніципальних утворень: теорія, методологія, практика: Монографія / Мельник А.Ф., Монастирський Л.Г. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 476 с.
6. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручн. для студ. екон. спец. закл. освіти: У 2 ч. / [С.Будаговська, О.Кілієвич, І.Луніна та ін.] ; за заг. ред. С.Будаговської. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2001. – 517 с.
7. Політична економія: Навч. посібник / [К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляєв та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. К.Т.Кривенка. – К.: КНЕУ, 2001. – 508 с.
8. Економічна енциклопедія: У трьох томах. / [Редкол.] ; С.В. Мочерний (відп.ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с., Т.1. – 2000. – 864 с.
9. Трубочанін О.В. Оцінка впливу системоутворюючих факторів на розвиток малого міста: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.10.01 “Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка” / Трубочанін О.В. – 2005. -22 с.

10. Петренко В.П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах : Наукова монографія / Петренко В.П. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2006. – 352 с.
11. Панухник О.В. Державна регіональна політика як засіб регулювання розвитку регіонів: проблеми становлення / Панухник О.В. // Актуальні проблеми економіки. – 2007. - №7 (73). – С.134-141.
12. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року” від 21 липня 2006 року № 1001. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-2006%EF&fpage=2&text=%EF%F0%](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-2006%EF&fpage=2&text=%EF%F0%20)
13. Положення про Міністерство регіонального розвитку та будівництва України. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2007 р. № 750. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregionbud.gov.ua>
14. Указ Президента “Про Національну раду з питань взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування” № 149/2008 від 21 лютого 2008 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=340%2F2006>
15. Постанова Кабінету Міністрів України “Про Національну раду із сталого розвитку України” від 16 вересня 2009 року № 997 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>
16. Указ Президента “Про Національну раду з питань науки, інновацій та сталого розвитку України” №664/2009 від 21.08.2009 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=664%2F2009>
17. Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми / [Аналітична доповідь Центру Разумкова] // Національна безпека і оборона. – 2008. - №4. – С.2 – 31.
18. Блейклі Е. Дж. Планування місцевого економічного розвитку. Теорія і практика / Блейклі Е. Дж.; [Пер. з англ. Анжела Кам'янець]. – [Вид. 2-е]. – Львів: Літопис, 2002. – 416 с.
19. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) “Шляхом Європейської інтеграції” / [Гальчинський А.С., Геєць В.М. та ін.] ; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т економічного прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
20. Палійчук М. В. Функціонування інфраструктури регіонального розвитку на основі віртуальної організаційної структури матричного типу / [Палійчук М.В., Шкварилюк В.В., Попович В.В., Петренко В.П.] // Регіональна економіка. – 2008. - №4. – С.24 - 31.
21. Белебега О.І. Управління розвитком сільських територій на регіональному рівні / І.О. Белебега, В.В. Бакум // Економіка АПК. – 2006. - №11. – С. 118-123.
22. Куйбіда В. Механізм взаємодії державної системи управління і органів місцевого самоврядування в Україні / Куйбіда В., Фрис Р. // Регіональна економіка. – 2003. - №1. – С.92-95.

23. Монастирський Г. Формування нової парадигми управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня: матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Міжнародний бізнес та менеджмент: проблеми та перспективи в умовах глобалізації, (Тернопіль, 22-24 жовт. 2008 р.) / М-во осв. і науки України, Терн. нац. економ. ун-т. – Тернопіль: ТНЕУ: Економічна думка, 2008. – 616 с.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГАЗОТРАНСПОРТНОЇ І ГАЗОРОЗПОДІЛЬНОЇ СИСТЕМ УКРАЇНИ ЯК ОСНОВА ІДЕНТИФІКАЦІЇ І ВИРІШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ ЇХ РОЗВИТКУ

Швидкий Е. А., Боднар Г. Ф.

Проаналізовано процес формування газотранспортної і газорозподільної систем України. Ідентифіковані основні причини сучасних проблем їх функціонування і розвитку. Названі напрямки і завдання з реформування ринку послуг з транспортування і розподілу природного газу, а також удосконалення підходів до управління його складовими суб'єктами господарювання.

***Ключові слова:** газопровід, система, суб'єкт господарювання, цілі, дезінтеграція, диференціація, управління, технології.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Питання національної безпеки держави Україна є багатоаспектним і складним, але ні в кого не викликає сумніву важливість та актуальність проблеми забезпечення національного господарства енергоносіями, серед яких природний газ сьогодні займає одне із чільних місць як за необхідною кількістю, так і за проблемами з його постачанням, розподілом, економічно ефективним споживанням та вчасною оплатою.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Газотранспортна система (ГТС) України на сьогодні є одним з найбільших надбань держави, основним стрижнем нафтогазового комплексу країни, гарантом її енергетичної безпеки.

Україна отримала ГТС в спадок від СРСР, яка була сформована протягом другої половина ХХ століття і сьогодні забезпечує транспортування понад 40% імпортованого країнами ЄС природного газу або близько 76% загального обсягу експорту російського газу до Європи. В силу притаманної національному господарському комплексу України енергомісткості, того, що рівень газифікації населення складає до 53%, а в містах до 60%, а також того, що значна частина енергогенеруючих та виробничих потужностей на території України орієнтована на газ, її власна залежність від поставок природного газу складає 70%, або 41% в структурі споживання первинної енергії [1, 2, 3, 4].